

УДК [657.1:336.71](477):339.9

О. Г. Коренева, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПРИНЦИПИ І МЕТОДИКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

У статті розкрито вплив, стан, проблеми та перспективи впровадження МСФЗ у систему бухгалтерського обліку банківських установ України.

Ключові слова: глобалізація, конвергенція, Міжнародні стандарти фінансової звітності, бухгалтерський облік, банківські установи.

Постановка проблеми. Намір України стати повноправним учасником ринкових процесів у світі та повноправним членом ЄС вимагає від неї створення прозорої та зрозумілої для всього світу системи розкриття інформації та контролю за діяльністю суб'єктів господарювання. У свою чергу, глобалізація економіки та формування міжнародної системи бухгалтерського обліку визначають необхідність адаптації принципів і методів бухгалтерського обліку банківських установ України до міжнародних стандартів.

Проблеми застосування принципів обліку, визнання та оцінки в системі бухгалтерського обліку банків завжди актуальні, оскільки оптимальне їх вирішення визначає достовірність облікової та звітної інформації банку і, відповідно, якість управлінських рішень, що приймаються, та забезпечує врахування всіх ризикоутворюючих чинників у процесі розрахунку базових показників діяльності установи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням впливу глобалізації на методологію обліку займалися такі вітчизняні вчені: Ф. Бу- тинець, С. Голов, Г. Кірейцев, В. Жук, В. Костюченко, Н. Малюга, О. Петрук, В. Сопко, М. Пушкар, В. Пархоменко, О. Білорус, М. Шигун та ін.

За кордоном даному питанню приділяли увагу Д. Уїтні, Е. Джен- кінс, С. Річард, Д. Баррі, Б. Лева, С. А. Діпіаза, Р. Екклз, А. Бекоев, В. Білолипецький, У. Бек, Л. Лесков та інші.

У наукових дослідженнях прослідковуються два основні напрями: перший - це безапеляційна участь у глобальній конвергенції, другий позиція щодо обережної стандартизації бухгалтерського обліку, коли превалює думка щодо неможливості врахування національних напрацювань, особливостей та специфіки діяльності окремих галузей економіки при універсалізації облікових процедур у світових масштабах.

© О. Г. Коренева, 2012

В. Жук окреслює чотири існуючі наукові позиції, що характеризують міжнародну стандартизацію обліку:

1) міжнародна стандартизація обліку як процес повного переходу на

- міжнародні стандарти обліку;
- 2) міжнародна стандартизація як процес забезпечення зіставності бухгалтерського обліку та звітності різних країн;
 - 3) міжнародна стандартизація як процес приведення національних норм обліку до міжнародних із збереженням суттєвих національних особливостей;
 - 4) міжнародна стандартизація як процес уніфікації та гармонізації систем бухгалтерського обліку на міжнародному рівні.

При цьому гармонізація розглядається як приведення національних стандартів у відповідність до існуючих міжнародних вимог, а конвергенція як узгоджене зближення національних, регіональних та глобальних стандартів і систем обліку [3].

Не вирішена раніше частина проблеми. Вивчення проблем впровадження в Україні Міжнародних стандартів фінансової звітності дозволило зробити висновки про необхідність системного підходу та подальшого розвитку конвергенції національних та глобальних стандартів. Все впицевикладене й обумовило вибір теми, мети та послідовність наукового дослідження.

Метою статті є дослідження стану впровадження МСФЗ у систему бухгалтерського обліку банківських установ України, визначення тенденцій розвитку МСФЗ і наслідків цього процесу для України.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація - це неминучий (об'єктивний) соціально-економічний процес, який не знищує, а транслює національні особливості на весь світ, тобто відбувається взаємопроникнення і взаємозбагачення у глобальному масштабі [9]. Вона має об'єктивний і безповоротний характер. Російський вчений С. Ю. Глазьев стверджує: "Сучасний етап глобалізації являє собою процес формування єдиного світового економічного, фінансового, інформаційного та гуманітарного простору, обумовлюючий зниження ролі державних бар'єрів на шляху руху інформації, капіталів, товарів та послуг та зростання ролі наднаціональних інститутів регулювання економіки" [1].

Досліджуючи економіко-сутнісне наповнення та соціально-економічні наслідки глобалізаційних процесів, М. О. Козлова та Д. О. Грицишин зазначають, що світовий досвід другої половини ХХ століття показує, що ніякі специфічні умови, особливості національного розвитку, кризові стани і внутрішні трансформації не можуть ані відмінити, ані відкласти невмолиму дію об'єктивних законів глобалізації розвитку. Країни, які виявляються неспроможними зайняти місце в експресі світової глобалізації, неминуче опиняться під його колесами [5]. Тобто в умовах глобалізації відбувається формування наднаціональної системи бухгалтерського обліку, а глобальна конвергенція стандартів фінансової звітності означає зближення стандартів фінансової звітності у всьому світі.

На думку С. Діпіаза та Р. Екклз, "в корпоративному світі найближче до

Всесвітніх стандартів фінансової звітності (ВСФЗ) знаходяться Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ)” [2].

МСФЗ Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS - International Financial Reporting Standards) - стандарти, що затверджуються Радою і Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB - International Accounting Standard Board). МСФЗ характеризуються як стандарти, що ґрунтуються на принципах (principles based standards), тобто вони не деталізують усі процедури фінансового обліку, а в багатьох випадках вимагають особистих професійних суджень.

На сьогодні більше ніж 100 країн вимагають або дозволяють використання МСФЗ, або знаходяться у стадії конвергенції зі стандартами Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (РМС'БО). В. Жук зазначає, що “якщо США і Японія приймуть МСФЗ, ці стандарти в усіх відношеннях стануть глобальними” (табл. 1) [3, с. 21].

Таблиця 1

Частка визначальних світових систем стандартизації фінансової звітності, які використовуються в бухгалтерському забезпеченні глобальних ринків капіталу

№ пор.	Світові бухгалтерські системи	Частка бухгалтерського забезпечення глобальних ринків капіталів, %
1	GAAP US	52
2	МСФЗ	25
3	GAAP Японія	9
4	Інші	14

РМС'БО та Рада зі стандартів фінансового обліку США (US Financial Accounting Standards Board (FASB)) працюють у напрямку конвергенції МСФЗ та US GAAP. У вересні 2002 року IASB та FASB формалізували свої наміри та домовленості у Меморандумі про порозуміння між радами, відомому як Норвальська угода [10]. Мета - конвергенція двох найбільших систем стандартизації та запровадження єдиних глобальних стандартів фінансової звітності. У 2006 році IASB та FASB визначено Дорожню карту конвергенції стандартів, термін закінчення процесу - 2013 рік. З 2007 року в США звіти, складені за МСФЗ, визнаються повністю. У 2008 р. SEC (Security Exchange Commission) оприлюднила детальний план впровадження IFRS. Компанії США можуть готувати свої звіти за МСФЗ починаючи зі звіту за 2009 рік.

В Україні в 2007 році Кабінетом Міністрів затверджено Стратегію застосування МСФЗ (розпорядження від 24.10.2007 № 91 1-р), де було визначено обов'язкове складання фінансової звітності та консолідованої

фінансової звітності згідно з міжнародними стандартами підприємствами-емітентами, цінні папери яких перебувають у лістингу організаторів торгівлі на фондовому ринку, банками і страховиками, за власним рішенням іншими емітентами цінних паперів і фінансовими установами з 2010 року.

Ст. 68 Закону України “Про банки і банківську діяльність” визначає: “Банки організують бухгалтерський облік відповідно до внутрішньої облікової політики, розробленої на підставі правил, встановлених Національним банком України відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку”, у свою чергу, відповідно до ст. 41 Закону України “Про Національний банк України”: “Національний банк встановлює обов’язкові для банківської системи стандарти та правила ведення бухгалтерського обліку і фінансової звітності, що відповідають вимогам законів України та міжнародним стандартам фінансової звітності”.

У червні 2011 року Верховна Рада України прийняла зміни до Закону “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, відповідно до яких публічні акціонерні товариства та фінансові установи повинні подавати звіти за МСФЗ з 2012 року.

Підсумовуючи, цілком зрозумілим є рух до застосування банківськими установами України вимог МСФЗ як норми прямої дії та необхідність підготовки нормативно-правової бази з бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності у повній відповідності до вимог МСФЗ.

У 2011 році Міністерством фінансів України та Національним банком України підписано Меморандум про взаємодію, співробітництво та координацію дій щодо запровадження в Україні Міжнародних стандартів фінансової звітності як важливого заходу з підвищення інвестиційної привабливості національної економіки і поглиблення єв-роінтеграції.

На сьогодні методологія бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності банків практично повністю відповідає вимогам МСФЗ, окрім:

- формування резервів за фінансовими активами;
- формування резервів під зобов’язання кредитного характеру (фінансові гарантії, поручительства тощо).

В. І. Ричаківська окреслює такі основні чинники, що впливають на розвиток законодавчої бази з питань бухгалтерського обліку в банках:

- зміни в законодавстві України;
- внесення змін до МСФЗ;
- розвиток економічної ситуації в країні, наслідком чого є виникнення і впровадження в практику банківництва нових напрямів роботи з клієнтами, нових банківських продуктів, необхідність урахування нових обставин і чинників під час надання послуг та визначення їх ціни [6].

У той же час у МСФЗ плануються суттєві зміни. На думку Л. Снігурської, з якою ми цілком погоджуємося, для того, щоб зазначені зміни можливо було вчасно запровадити в діяльність банків, потрібно мати до-

статню кількість накопиченої інформації, потужні інформаційні технології, якісну методологічну підтримку, тому важливо вивчати нові вимоги заздалегідь, що надасть змогу сформувавши ефективний план дій щодо їх впровадження [8]. Основні проекти, які нині опрацьовує РМСБО, наведено в таблиці 2.

Таблиця 2
Проекти і плани змін у МСФЗ [7]

Проект	Виконана робота	Запланований результат
Проекти змін у МСФЗ, спричинені впливом с		
і)ансової кризи		
1. Фінансові інструменти: визнання і оцінка: - класифікація і оцінка; - методологія зменшення корисності; - облік хеджування	12.11.2009 пр. - опубліковано МСФЗ 9 "Фінансові активи: класифікація і оцінка"; 05.11.2009 - випущено Проект для обговорення. Грудень 2010 р. - випущено проект для обговорення	- щодо фінансових активів - стандарт, прийнятий у листопаді 2009 р.; - щодо фінансових зобов'язань - положення, прийняті в жовтні 2010 р. Завершення - II квартал 2011 р.; Завершення - II квартал 2011 р.:
2. Керівництво щодо оцінки за справедливою вартістю	Травень 2009 р. - випущено проект для обговорення	Випуск МСФЗ - I квартал 2011 р.
3. Консолідація та підприємства спеціального призначення	Жовтень 2008 р. - випущено проект для обговорення	Випуск МСФЗ - IV квартал 2010 р.
4. Припинення визнання (доповнення до МСБО 39)	Квітень 2009 р. - випущено проект для обговорення	Випуск МСФЗ - III квартал 2010 р.

Продовж, табл. 2

Проект	Виконана робота	Запланований результат
Проекти змін МСФЗ у рамках конвергенції вимог МСФЗ та US GAAP		
1. Фінансові інструменти з характеристиками капіталу	Випущено дискусійний документ	Проект для обговорення - I квартал 2011 р. МСФЗ - II півріччя 2011 р.
2. Визнання доходу	Випущено дискусійний документ	МСФЗ - II квартал 2011 р.
3. Подання фінансових звітів	Випущено дискусійний документ	Проект для обговорення - II квартал 2011 р. МСФЗ - II півріччя 2011 р.
4. Лізинг	Випущено дискусійний документ	Проект для обговорення - III квартал 2010 р. МСФЗ - II квартал 2011 р.
5. Виплати працівникам	Випущено дискусійний документ	МСФЗ - I-II квартали 2011 р.

Загальними проблемами впровадження норм МСФЗ у методологію бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності є:

1. Відсутність в Україні відповідної інфраструктури, що значно ускладнює використання в обліку методу оцінки за справедливою вартістю.
2. Обмеженість статистичних даних для використання їх у процесі оцінки, що ускладнює або унеможлиблює процес оцінки реальної вартості активів, зобов'язань, капіталу та фінансових результатів (у тому числі резервів під кредитні ризики).
3. Постійні зміни у вимогах МСФЗ потребують їх безперервного моніторингу, вивчення для адаптації та впровадження.

Недостатньо уваги приділяється дотриманню фахівцями Кодексу етики Міжнародної федерації бухгалтерів. Кодекс регламентує основні критерії ефективності роботи бухгалтера: достовірність надання інформації, професіоналізм у виконанні обов'язків, якість послуг відповідно до вимог споживачів, довіру з боку як користувачів, так і суспільства в цілому до результатів роботи фахівця. За Кодексом оцінюють кваліфікаційний рівень фахівця через дотримання ним низки фундаментальних принципів: порядності, об'єктивності, професійної компетентності, конфіденційності, відповідності правилам професійної поведінки, дотримання технічних стандартів [4].

Висновки. Отже, реформування національної системи бухгалтерського обліку на основі МСФЗ повинно спонукати вітчизняних вчених до розробки пропозицій щодо їх подальшого вдосконалення та розвитку. У свою чергу, основою формування методології бухгалтерського обліку

в умовах глобалізації повинна бути конвергенція, яка визначатиме єдині принципи професійної підготовки фахівців.

існує нагальна необхідність підвищення рівня кваліфікації фахівців, які б забезпечували підготовку спеціалістів бухгалтерського обліку, спроможних до сприйняття і запровадження МСФЗ, формування ґрунтовного професійного судження, що впливає на якість фінансової звітності, здійснення її аналізу для прийняття виважених управлінських рішень. Необхідно забезпечити комплексний підхід до формування системи освіти для представників професій, які працюють з економічною інформацією юристів, аналітиків, ризик-менеджерів, розробників програмних продуктів тощо, що, у свою чергу, пов'язано з удосконаленням навчальних планів ВНЗ з метою підготовки спеціалістів зі знанням МСФЗ.

Список літератури

1. Глазьев С. Ю. Место России в меняющихся отношениях центра и периферии мировой экономики / С. Ю. Глазьев // Экономическая теория на пороге XXI века 7: Глобальная экономика / под ред. Ю. М. Осипова, С. Н. Бабурина, В. И. Белолипецкого, Е. С. Зотовой. - М. : Юристъ, 2003. - 992 с. - С. 20.
2. Диппаза С. Будущее корпоративной отчетности. Как вернуть доверие общества С. Диппаза, Р. Экклз. - М. : Альбина Паблишер, 2003. - 212 с.
3. Жук В. До проблем стратегії запровадження МСФЗ в Україні / В. Жук Бухгалтерський облік і аудит. - 2010. - № 10. - С. 16-20.
4. Кодекс етики Міжнародної федерації бухгалтерів [Електронний ресурс] // Бібліотека бухгалтерського обліку. — Режим доступу : <http://pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=51 & ArtID=159&ArtPage=2>.
5. Козлова М. О. Глобалізаційні процеси: економіко-сутнісне наповнення та соціально-економічні наслідки / М. О. Козлова, Д. О. Грицишин // Вісник ЖДТУ. - 2011, - № 2. - С. 30-37.
6. Ричаківська В. Вплив економічної кризи на впровадження принципів та методик МСФЗ у бухгалтерський облік банків України / В. Ричаківська // Бухгалтерський облік і аудит. - 2009. - № 8-9. - С. 28-34.
7. Снігурська Л. Огляд змін У МСФЗ щодо обліку фінансових інструментів та формування фінансової звітності, запланованих на 2010-2011 роки / Л. Снігурська // Вісник НБУ. - 2011. - № 1. - С. 44-52.
8. Снігурська Л. Огляд змін У МСФЗ щодо обліку фінансових інструментів та формування фінансової звітності, запланованих на 2011 рік / Л. Снігурська // Вісник НБУ. - 2011. - № 2. - С. 34-40.
9. Сопко В. Глобалізаційні процеси та їх вплив на бухгалтерський облік / В. Сопко // Бухгалтерський облік і аудит. - 2009. - № 10. - С. 2-11.
10. Memorandum of Understanding "The Norwalk Agreement" [Електронний ресурс] // International Accounting Standards Board. - Режим доступу : <http://www.iasb.org/NRrdonlyres/6F81606f-6182-4D27-A2C9>.
Отримано 25.04.2012

Summary

in the article influence, state, problems and prospects of introduction of IFRS, is exposed in the system of record-keeping of bank institutions of Ukraine.